

MINISTERUL EDUCAȚIEI NAȚIONALE
UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE MUZICĂ BUCUREȘTI

**APOGEUL ROMANTISMULUI FRANCEZ
ȘI PERSONALITATEA LUI
JULES MASSENET**

- R E Z U M A T -

DOCTORAND:

NĂSTASE GABRIELA-LOREDANA

CONDUCĂTOR ȘTIINȚIFIC:

PROF.UNIV.DR. GRIGORE CONSTANTINESCU

2017

Rezumat

Fenomenul artistic întruchipează o lume aparte în cadrul manifestării geniului uman datorită atracției sale spre frumos, spre sensibilitate, spre tărâmurile tainice ale trăirii umane elevate. Creație a umanului, arta este legată, influențată de evoluția istorică, este condiționată ca valoare de prezența libertății spiritului, se afirmă ca o forță dinamizatoare, punând în mișcare toate valorile psihice, datorită capacității deosebite, specifice de pătrundere și de convingere care o animă. Transpunerea în imagini poetice, muzicale a evenimentelor din macrocosmosul social sau microcosmosul individual solicită un act creator deosebit, inspirat, o participare totală a creatorului, fie el poet, muzician sau interpret. Om al timpului său, creatorul este oglinda epocii, reflectând veridic un adevăr existențial; om al timpurilor, creatorul transmite prin opera sa mesajul prezentului, devenit trecut, către viitor, comunicând prin intermediul limbajului specific peste generații, o stare de spirit, un mod de gândire și simțire caracteristic, universalizate prin semnificațiile adânc umane pe care le cuprinde.

Ca și opera în sine, interpretarea, datorată artistului, rămâne permanent actuală în măsura în care corespunde și permanentizează ideea generatoare. Interpretul păstrează o tradiție, continuă o linie de redare, folosește puncte de plecare în orientarea sa, se ancorează în realitate prin bogăția informației pe care o utilizează, își completează permanent datele cunoscute cu cele oferite de domenii complementare sau înrudite. Astfel, interpretarea se constituie într-un fenomen viu, dinamic, deschis, în care tradiția se împletește cu noul, în care orizontul cultural continuu lărgit pe care îl implică formează veriga de legătură între trecut și prezent. Pentru artă și în special pentru muzică, interpretarea este singura în măsură să traducă în limbaj perceptibil sub aspect spiritual, un mesaj al umanității către umanitate. Din evenimentele petrecute în viața unui compozitor, din visările așternute peste sensibilitatea lui, ce alege un interpret, cum deslușește esența freamătului interior ? Cultura muzicală și experiența sa, îl fac să îmbine argumentele muzicale într-o versiune originală, vie, ce stăpânește toate elementele ce compun lucrarea. Interpretul artist nu va revela doar adevărul ascuns în scrisul ermetic, ci va participa la făurirea lui prin creație.

Practica artistică a demonstrat că interpretările muzicale de valoare au captivat întotdeauna spiritul uman, au exercitat o influență profundă, că unii interpreți dovedesc o mai mare putere de comunicare cu publicul, menținând atenția auditorului încordată, apelând la

toate resursele sale intelectuale și afective, stimulându-i puterea de concentrare, dorința de a recepta și de a trăi deplin emoția artistică.

Ca și interpretarea, abordarea teoretică a acestui fenomen este un demers al acțiunii personalizate. Așa cum actul interpretativ este unic și demersul de cercetare va purta amprenta personalității, a experienței celui ce îl efectuează, viziunile oferite fiind dintre cele mai diverse.

Problema atitudinii interpretului față de creația muzicală, a poziției pe care acesta o poate adopta în raport cu mesajul ei estetic, reacția sa față de universul emoțional căruia trebuie să-i dea viață și pe care să-l comunice semenilor a preocupat și va preocupa întotdeauna orice muzician.

Cum în domeniul interpretării nu pot fi emise sentințe, judecăți definitive, contribuția noastră se dorește a reprezenta sugestii, posibile demersuri pentru cercetările viitoare.

În demersul nostru de cercetare ne-am propus să căutăm să înțelegem o epocă împreună cu tensiunile ei, care uneori ne contrazic gustul și se află în dezacord cu economia strictă a discursului verbal și muzical din zilele noastre, dar ne emoționează totuși, atingând zona cea mai tainică a psihicului nostru.

Pentru a avea o imagine de ansamblu asupra traiectoriei pe care a urmat-o Romanticismul francez am considerat necesar să privim ascensiunea sa în diversitatea personalităților muzicale și a creațiilor acestora, atât în muzica vocală cât și în cea instrumentală și să marcăm contribuția pe care aceștia și-au adus-o la edificarea unui stil propriu, specific spiritualității franceze.

Dorința de afirmare a spiritului unitar al muzicii franceze din această perioadă, ce întrunește toate trăsăturile unei culturi muzicale naționale, a fost determinată de atitudinea patriotică, de afirmare a specificului național, declanșată de evenimentele politice și sociale ale anilor 1848 – 1849, 1860, 1870, 1871 ce au culminat cu Comuna din Paris și masacrul sângeros în care au pierit 30.000 de locuitori ai Parisului. Înfrângerea aspră suferită de luptătorii francezi în războiul purtat cu armatele prusiene a zguduit conștiința multor intelectuali și artiști și a declanșat o puternică reacție antiprusacă și de respingere a influențelor culturale ce proveneau de dincolo de Rin și nu numai. A fost momentul, scânteia care a declanșat izbucnirea unei adevărate flăcări în gândirea și atitudinea creatorilor francezi, avânt ce s-a reflectat în ultimele decenii ale secolului al XIX-lea în întreaga viață muzicală a Franței. Schimbările profunde din structura societății franceze, din psihologia și mentalitatea

oamenilor, urmate de un lung șir de consecințe și reforme de ordin social, politic și cultural, au determinat numeroși gânditori, literați, pictori și muzicieni să abordeze în creațiile lor problematica vieții franceze, acordându-i o vizibilă tentă națională, în detrimentul influențelor străine.

Dacă în prima jumătate a secolului compozitorii francezi care au abordat genul operei (genul rege în respectivele timpuri) nu s-au impus în repertoriile teatrelor lirice decât cu puține lucrări foarte valoroase, iar cei care au creat în genul instrumental, cameral și simfonic au reprezentat încercări destul de timide și izolate, în ultimile decenii asistăm la o revigorare a vieții de concert, la schimbarea gustului și a calității publicului, la strădania de a înălța creația și manifestările muzicale franceze la nivelul atins de către creatorii austrieci, germani și italieni înaintea lor.

Într-o perioadă a istoriei care nu a încetat să se redefinească, să se contureze în dimanica ei, muzica a beneficiat și ea de un parcurs sinuos, divers, de acumulări, de inovații în limbajul muzical.

Putem spune că muzicienii francezi afirmă o nouă direcție de dezvoltare a muzicii romantice tinzând către o muzică eliberată de canoane și rigoare, în care expresia este mai apropiată de sensibilitatea și spiritualitatea franceză, pune în valoare vibrația lirică și puritatea specifice poeziei și cântecului francez, lirismul particular al melodiei franceze.

Personalitate marcantă în epocă, adulat și invidiat deopotrivă, prezentat contradictoriu și în timpul vieții și după ce s-a stins, Jules Massenet a avut o carieră prolifică în teatrul liric, spectaculoasă în ascensiunea profesională și extrem de bogată în aprecieri în cariera didactică de profesor de contrapunct, fugă și compoziție la Conservatorul din Paris.

Atmosfera tensionată în care s-a născut Romanticismul, prăpastia creată între artist și societate, deosebirea între ideal și realitate, au generat un climat în care artistul romantic nu întrezărea cu ușurință calea rezolvării contradicțiilor și calea spre progres. Evadarea din realitatea contemporană, care îi apărea banală și ostilă, retragerea într-un „turn de fildeș”, refugiarea într-o lume imaginară sunt soluții prin care artistul romantic caută să-și redobândească echilibrul moral și spiritual. Evadarea într-o altă lume decât cea a antichității și mitologiei grecești, ale cărei resurse de inspirație fuseseră preluate ca model de Clasicism, a însemnat o lărgire și o îmbogățire a conținutului artei romantice. În fața artistului se deschid alte căi: incursiunea în trecutul istoric și evadarea în lumea ficțiunii, a imaginației și visurilor

fantastice. Alături de lirism, libertatea imaginației și subiectivismului devin principiile cele mai importante ale artei romantice.

Romanticii au dezvoltat sentimentul și dragostea pentru specificul culturilor naționale, pentru creația populară, au creat o adevărată mișcare de valorificare a folclorului, a legendelor și baladelor, a cântecelor care oglindesc trecutul și universul poetic și spiritual al popoarelor.

Una din dominantele Romantismului a fost năzuința creatorilor de a lega muzica de celelalte arte și îndeosebi de literatură, fapt ce a dus la îmbogățirea expresiei și comunicării. Dezvoltarea muzicii cu program în veacul al XIX-lea constituie unul dintre marile câștiguri ideatice ale Romantismului și una din cele mai importante consecințe ale relației muzicii cu poezia și literatura. Reprezentanții cei mai de seamă ai Romantismului au cultivat genul muzicii cu program convinși că astfel oglindesc mai bine în lucrările lor idealurile artistice și sociale, că pot influența mai eficace conștiința maselor și că se pot opune tendințelor formaliste.

În ceea ce privește evoluția armoniei, romanticii au continuat să îi dezvolte resursele, îmbogățind-o substanțial. Pe lângă armonia funcțională a sistemului major – minor este cultivată și armonia modală, izvorâtă din creația populară, presupunând o nouă tehnică de înlănțuiri armonice, necunoscute în operele clasice. Apogeul noului îl atinge Wagner, care propune neobligativitatea rezolvării imediate a disonanțelor; din acorduri disonante el trece în alte acorduri disonante, rezolvându-le după numeroase amânări.

În domeniile agogicii și dinamicii în Romantism se obțin efecte deosebite, iar elasticitatea tempo-urilor este dublată de contraste dinamice extrem de puternice.

Aspect major al Romantismului, lirismul pătrunde în toate genurile, devenind o „deschidere spre infinit a sufletului”, temele lirice fiind inepuizabile în creația romantică.

Arta orchestrației, apariția muzicienilor virtuozii, a dirijorilor, perfecționarea tehnicii instrumentale lărgesc orizontul inovației în componistica romantică. Orchestra își mărește considerabil dimensiunile, se acordă mai multă atenție specificului fiecărui instrument, numeroase instrumente sunt tratate solistic, se folosesc mai mult instrumente de culoare (piccola, cornul englez, saxofonul).

Genurile și formele muzicale sunt în parte cele tradiționale, dar adaptate, transformate, diversificate sau sunt create unele noi, în acord cu noul conținut și mijloacele sale de exprimare artistică.

Opera, în egală măsură instituție și gen muzical, trece printr-un rapid proces de răspândire, modificare și mai ales de propagare la nivelul unei audiențe foarte largi.

Viața muzicală cunoaște o spectaculoasă dezvoltare prin participarea directă a marelui public, din ce în ce mai avizat și mai receptiv la concertul simfonic, recitalul instrumental, concertul de virtuozitate, spectacolele teatrului muzical. Datorită marelui avânt al teatrului muzical, acesta devine domeniul principal de confruntare a marilor idei ale contemporaneității. Sala de operă, mai mult decât sala de concert, devine terenul favorabil dezbaterilor pentru afirmarea noului, pentru impunerea ideilor progresiste.

În acest proces amplu de revigorare și redimensionare a muzicii declanșat de curentul romantic, cultura muzicală franceză a jucat un rol din cele mai importante, păstrând tonul particular, strălucirea și stilul galant ce îi erau caracteristice încă din perioada barocă.

Muzica franceză din această perioadă se menține în limitele stilului tradițional, cu sonorități transparente ce se extind treptat pe o paletă coloristică din ce în ce mai largă, adaptate structurilor muzicale moderne, cu influențe modale.

În Franța, nota de originalitate a fost stimulată și de dorința din ce în ce mai mare de afirmare a specificului național, de particularizare a modalităților de exprimare muzicală. Tendințelor nonconformiste, determinate de rigiditatea canoanelor, li se adaugă acum atitudinea patriotismului naționalist, declanșată de puternicele evenimente sociale și politice ce au culminat cu Comuna din Paris (1871). Astfel, au apărut noi societăți muzicale și de concert menite să promoveze arta națională. Dacă începuturile au fost timide, treptat s-au găsit soluții și modalități pentru ca muzica franceză a acestei perioade să se impună prin ineditul sonorităților, arhitecturilor și al limbajului armonic reprezentat printr-o sinteză tonal – modală.

În acest context a luat ființă în anul 1871, Societatea Națională de Muzică, având ca membri fondatori nume de referință pentru arta muzicală franceză: Camille Saint-Saëns, Georges Bizet, Jules Massenet, César Franck, Eduard Lalo, Ernst Guiraud, Theodore Dubois, Charles-Marie Widor, Romain Bussin. Sub deviza „Ars Gallica” ea a jucat un rol hotărâtor în direcționarea și dezvoltarea muzicii franceze moderne, urmărind, pe de o parte încurajarea creației naționale și promovarea ei în viața de concert și pe de altă parte formarea unui public nou, avizat.

Creațiile noi din domeniul operei, dezvoltarea muzicii vocale, instrumentale, camerale și în special a celei simfonice au dat o nouă dimensiune muzicii franceze. Simfonia, poemul

simfonic, concertul instrumental (genuri muzicale fără tradiție în Franța), muzica instrumentală solo, duo-ul instrumental, trio-ul, cvartetul, cvintetul, încep să se afirme în viața muzicală franceză, multe din ele devenind adevărate modele ale genului.

Muzicienii francezi explorează și inovează curajos construcția melodică, armonică, polifonică, timbrală și arhitecturală acumulând noi mijloace de expresie derivate din specificitatea franceză constituită de-a lungul timpurilor. Având drept scop conturarea unui stil național ei abordează toate genurile muzicale, într-o mare varietate de forme și câștigă în forța de expresie ce devine mai apropiată de sensibilitatea franceză.

Alături de operă iau naștere și se dezvoltă genurile muzicale instrumentale și orchestrale, creația muzicală franceză îmbogățindu-se cu lucrări de o mare originalitate și valoare artistică. Principalul mijloc de expresie rămâne melodia, ce capătă un ton particular prin varietatea înveșmântărilor armonice și timbrale, prin sonoritățile transparente și rafinate.

Sprijinită pe contribuții treptate, pe calea unei sinteze între gândirea tradițională și modernitate, opera franceză face pași importanți în evoluția ei, ajungând la un moment de glorie în îndelungata ei competitivă cu opera europeană. Prin afirmarea spiritualității specifice creația de opera tinde să se desprindă în mod voit de stilul muzical european și să capete particularități distincte franceze.

Creația de operă se dezvoltă pe mai multe trasee stilistice, nuanțate de personalitatea artistică a fiecărui creator.

Substanța muzicală, dramaturgia, de mare încărcătură emoțională și sensibilitatea au dus la apariția dramei lirice.

Din această perioadă de creație au rămas în patrimonial cultural universal o serie de opere de o incontestabilă valoare artistică, ce sunt și astăzi prezente în repertoriile teatrelor lirice din lumea întreagă.

Patrimoniul culturii muzicale franceze și universale s-a îmbogățit în această perioadă cu creații de o indiscutabilă valoare artistică, caracterizată printr-o sesizabilă tendință de innoire în maniera compozițională, în planul ideaticii, al arhitectonicii, al coloritului armonic și orchestral.

În planul creației simfonice și concertante se prefigurează o muzică nouă, ce tinde spre o cât mai fidelă expresie națională, ilustrată prin particularități intonaționale melodice specifice (chiar folclorice), prin combinații armonice inedite sau prin rafinamentul combinațiilor timbrale.

În tendința lor de a reinvia creația franceză camerală, concertantă și simfonică, cu veche tradiție și cu câteva modele strălucitoare în prima jumătate a secolului romantic, muzicienii încep să-și extindă preocupările componistice fără a părăsi întru-totul pasiunea lor pentru genul rege pe atunci al operei.

Cu Jules Massenet, opera franceză demonstrează valențe proprii de factură stilistică romantică, ajungând la o concordanță a expresivității teatrale cu cea vocal-melodică. Massenet reușește să cuprindă acele trăsături artistice specifice Romantismului sfârșitului secolului al XIX-lea, pășind pe drumul valorificării particularităților culturii muzicale franceze, cea sensibilă poezie cântată, denumită curent *mélodie* (o variantă la fel de stabilă din punct de vedere stilistic ca și cea a liedului german în genul romantic, cultivată de numeroși compozitori). Massenet a preluat o serie de elemente expresive vocale specifice acestui gen și le-a amplificat în tratarea vocală lirică, sporindu-le eficacitatea dramaturgică.

Ca și la alți compozitori ai teatrului muzical francez, se remarcă grija pentru o fidelă traducere muzicală a textului, cu nuanțe și tonuri adecvate și mai ales cu formule melodice expresive, potrivite ideii poetice și capacității de comunicare a cuvântului. La Massenet, această trăsătură devine din ce în ce mai accentuată ca valoare artistică, tinzând către o declamație ce-și împarte efectul, aproape în mod egal, între structura literară și structura melodică. Tradiția melodiei franceze, ca variantă a liedului german, precum și sensibilitatea sentimentală a notațiilor transpar în arta lui Massenet, atingând cu siguranță nivelul unor consecințe stilistice bine definite în ansamblul operei romantice de la sfârșitul secolului al XIX-lea.

Prin trăsătura sa definitorie, de teatru cântat, opera franceză a tins întotdeauna spre o subliniere a sintezei cuvânt – melodie. Astfel, prin fina nuanțare a fiecărui cuvânt, prin mobilitatea declamației în desfășurarea melodramelor lirice ale lui Massenet, această caracteristică apare drept proprie stilului francez.

Genul melodramei lirice i-a solicitat lui Massenet o anumită factură a melodicii, impregnată de patos emoțional vocal, ce constituie argumentul expresiv principal al concepției stilului său melodic.

Expresivitatea deosebește net diferitele stiluri ale personalităților creatoare. La liricul Massenet, un romantic bonom, melodia apare determinată, în primul rând de expresivitatea unei intensități sentimentale puternice. Bun portretist și analist, Massenet schițează o lume melodică în care nimic nu este nuanțat întâmplător, ci cerut de fidelitatea reflectării emoțiilor

afective; eroii nu se înfruntă cu destinul, ci doar cu ezitățile și frământările propriei lor existențe.

În creația dedicată teatrului muzical, Massenet a pornit de la tipul de operă inaugurat de Gounod și Thomas, de la care a preluat stilul pasional, accentuând expresia directă, clară a melodiei sale, care este deosebit de accesibilă, expresivă, nuanțată, grațioasă, totodată blândă și voluptoasă, înzestrată cu capacitatea de a se adresa direct sensibilității auditoriului. Prin melodiile sale, aparent dulcele, Massenet exprimă pasiuni puternice, melancolie și duioșie, sentimente ce se amplifică sau se estompează, într-o gamă variată de nuanțe dramatice.

Massenet a fost un melodist care încântă auditoriul prin uimitoarea sa capacitate de a inventa, prin noutatea, farmecul și forța de expresie pe care o dă frazelor muzicale ample, dublate de armonii elegante, noi și completate de reușite orchestrale dintre cele mai originale și mai interesante.

La Massenet, relațiile melodico-armonice se maturizează într-un mod complex, într-o firească transformare în valoare expresivă. Limbajul muzical se îmbogățește continuu prin lărgirea spectrului interpretării sensurilor armonice, potențarea valorii cromatismului sau asimilarea sugestiilor modalismului.

Deși stilistic opera franceză a cultivat o manieră particulară, dependența ei de cuceririle vocale italiene a rămas vizibilă. Diversitatea ipostazelor artei vocale italiene nu a rămas fără ecou în evoluția operei europene, cu atât mai mult în Franța, unde la Paris, centrul principal cultural francez, opera italiană a reprezentat o prezență continuă pe tot parcursul secolului al XIX-lea. Caracteristică de bază a școlii italiene, cantabilitatea și-a pus amprenta și pe creațiile compozitorilor francezi în încercarea de a găsi o cale proprie de exprimare, specific franceză.

Profunda cunoaștere a registrelor vocii, deplina stăpânire a resurselor sonorității vocale, l-au determinat pe Massenet să caute sugestii de particularizare stilistică franceză, bazate pe forța expresiei timbrale, să depășească manierismul melodic al predecesorilor prin inovații ale expresiei vocale, către o tratare vocală subordonată desfășurării acțiunii muzicale.

În spiritul melodramei lirice romantice, al cărei exponent a fost, Massenet ilustrează dinamica evoluției paralele a artei melodice și a artei vocale.

Operând în direcția potențării glasului cu deveniri melodice de veridică forță psihologică, Massenet evoluează spre o artă nouă, cea a expresiei adecvate situației teatrale. Exprimarea sa melodică, tensionată de resursele expresivității, cu fraze de largă respirație, cu

lărgirea ca dimensiuni a spectrului registrelor, s-a diversificat cu fiecare partitură, trăsăturile caracteristice melodicii sale devenind din ce în ce mai bine conturate.

În dramaturgia muzicală a apelat la toate tipurile de voci de la soprană lirică, soprană dramatică, tenor liric, tenor spinto, bariton, la resursele expresive mai puțin exploatate până atunci, vocea de mezzosoprană, de contraalto sau de bas, ce ofereau efecte coloristice încă neutilizate. Multe roluri din creațiile compozitorului au fost încredințate vocilor feminine grave, ce datorită timbrului, culorii vocii, apar drept purtătoare ale misterului sau ale sentimentelor pasionale.

Mersul melodic treptat, ascendent sau descendent, cu o amplasare vocală cât mai logică, păstrând ca punct de sprijin linia registrului mediu și alegând pentru culminații sunetele înalte, denotă o profundă și serioasă cunoaștere a registrelor vocale.

Recitativul melodic primește o forță de comunicare mai puternică, tot prin aceste diferențieri de registre și coborâri treptate și cu sprijinul acompaniamentului orchestral devine o declamație cântată.

Timbrarea glasului unită cu sensul cuvântului și linia melodică realizează unul din primele modele de cânt într-un stil complet deosebit de manierele tradiționale, către acea sinteză între declamație și arioso, caracteristică pentru apogeul limbajului de operă romantic.

Se prefigurează astfel acel moment de concordanță a expresivității teatrale cu cea vocal-melodică, ce devine o caracteristică de factură stilistică romantică a școlii franceze de operă.

Elementele expresive vocale preluate de Massenet de la *mélodie*, acea sensibilă poezie cântată, specific franceză, sunt amplificate în tratarea vocală de către Massenet în scopul sporirii eficienței dramaturgice. Astfel, compozitorul amplifică arcurile melodice cu fraze largi, ce incorporează declamația franceză de operă, cu o tensiune vocală ce sporește forța de expresie a tematicii romantice.

Aceste procedee, ilustrate pe deplin încă din opera *Manon*, în care putem observa și un alt aspect de noutate în construcția dramaturgică, și anume trecerile line, înlănțuirile dintre diferite momente ale desfășurării scenelor, între arii și recitative, ce au cursivitate, o fluiditate remarcabile.

Între cele două opere de referință, *Manon* și *Werther*, se poate observa la Massenet o evoluție în sensul continuității și al înlănțuirii momentelor muzicale, în transformarea concepției și a formei.

Stilul lui Massenet a fost definit de acea formă de expresie personală, corespunzătoare naturii sale intime, acea construcție a melodiei specifică lui, „frază” lui Massenet. Ușor recognoscibilă, ea este asemănată unui mod de gândire, de inspirație, al cărui resort este un sistem de progresii ascendente, sub impresia fericirii sau descendente, când este vorba de tristețe.

Pentru Massenet, unitatea muzicală a unei arii, a unei lucrări simfonice, a unei scene lirice este esențială. Opinia sa este că unitatea muzicală este rezultatul, înainte de orice, al continuității sentimentului și că în muzică, ca și în literatură, unitatea formei va da naștere în mod necesar și unității în gândire.

Ca rezultat al progresului obținut de compozitorii secolului al XIX-lea în domeniul orchestrației, dar și stăpânind de o manieră impresionantă tehnica de compoziție, Massenet a sesizat legătura structurală a melodiei cu timbralitatea instrumentală și a conferit orchestrei rolul unei colaborări esențiale pentru crearea unei complexe imagini a operei, sporindu-i acesteia posibilitățile expresive. Îmbinarea trăsăturilor specifice instrumentale cu cele ale cantabilității vocale, citarea motivelor tematice care primesc apoi forma melodică vocală, se transformă treptat într-o secvență introductivă aparte, necesară stabilirii climatului emoțional adecvat, sugestiv pentru starea conflictuală a unui moment scenic sau pentru caracterizarea psihologică a unor personaje. Pe aceleași coordonate se înscrie și folosirea unor *leitmotive* sau *leitteme* pe parcursul dramaturgiei muzicale al unora din operele sale.

Totodată Massenet a sesizat și a exploatat cu măiestrie rolul jucat în diversificarea paletei coloristice expresive de către dinamică, în sublinierea devenirilor, a trăirilor subiective, a conflictelor dramatice, în crearea atmosferei într-o situație dramaturgică. Folosirea nuanțelor minime, maxime, a contrastelor, a crescendo-urilor, a decrescendo-urilor, sunt elemente de caracterizare muzicală și psihologică ce contribuie la departajarea planurilor dramatice, la stabilirea echilibrului succesiunilor dramatice.

Încadrându-se în direcția unei evoluții către o relație la nivel de egalitate în dialogul poeziei literare cu poezia muzicală, creația de operă a lui Massenet se plasează pe o traiectorie evolutivă continuă, odată cu acumularea experienței și maturizarea limbajului muzical. Sensul poetic al cuvântului devine tot mai prezent prin grija pentru o traducere muzicală cât mai fidelă a textului literar, prin formule melodice expresive și adecvate, prin fina nuanțare a fiecărui cuvânt. Înțelegerea justă a dualității cuvânt-muzică, a sintezei cuvânt-

melodie este, de altfel, o caracteristică definitivă pentru creația de operă romantică franceză din perioada de maximă maturizare, aceea de „teatru cântat”.

Jules Massenet a abordat diferențiat genurile teatral-muzicale, a apelat la o multitudine de soluții componistice, contribuind din plin la diversificarea ariei genurilor și a tematicii operelor. El este considerat creatorul melodramei lirice franceze, un spectacol cu o dramaturgie mai complexă, cu subtile relații psihologice, cu modalități de asamblare mai evoluat, ce necesită un limbaj componistic bine stăpânit, cu o exprimare plină de patos a trăirilor emoționale.

O calitate a operelor sale lirice este reprezentată de echilibrul just între elementul vocal și elementul orchestral, între elementul muzical și cel teatral. Alături de aceasta, continuitatea reprezintă o caracteristică dominantă a creațiilor sale. Împărțirile abrupte de odinioară sunt estompate de o cursivitate bine construită. Ariile sunt concepute într-o devenire treptată, cu minuscule acumulări, care odată ajunse în final, se revarsă în focuri de artificii sau suspine.

Se cuvine să fie subliniată originalitatea orchestrațiilor făcute de Massenet, frumusețea, delicatețea nuanțelor, folosirea magistrală a timbrurilor și a combinațiilor lor, orchestra având rolul de a crea un decor a cărui claritate și varietate să creeze ascultătorului impresii aproape vizuale. Măiestria tehnicii componistice a lui Massenet a împletit modernismul cu respectarea tradiției.

În cercetarea noastră am încercat să parcurgem traseul ascensiunii sale fulminante, de la debut și până la apusul carierei sale. Personalitate complexă și fascinantă, profesor admirat și iubit, compozitor adulat și contestat, Massenet este muzicianul care timp de un sfert de secol a dominat creația lirică în toate teatrele Europei.

Studiul nostru este conceput în cinci secțiuni : capitolul I intitulat *Romantismul*, capitolul II intitulat *Genuri ale creației romantice*, capitolul III intitulat *Jules Massenet*, capitolul IV intitulat *Studii de caz* și capitolul V intitulat *Ecoul creației lui Massenet în repertoriul liric al lui Massenet*.

Lucrarea debutează cu Prolog în care expunem motivația demersului nostru de cercetare, stadiul actual al cunoașterii în domeniu, precum și cadrul general de abordare a subiectului și direcții de cercetare.

Capitolul I este compus din două secțiuni. Prima, intitulată *Romantismul, o dimensiune a culturii universale și manifestarea sa evolutivă de-a lungul secolului al XIX-lea în muzica*

europăeană pune în temă principalele caracteristici ale curentului. În cea de a doua secțiune, intitulată *Specificul romantismului muzical francez. Diversitate de genuri și personalități* trecem în revistă caracteristicile specifice Romantismului francez și direcțiile lui de evoluție.

Capitolul II se articulează pe două secțiuni. Cea intitulată *Opera franceză romantică* parcurge evoluția operei în viața muzicală franceză de-a lungul timpului, apoi sunt trecuți în revistă toți compozitorii reprezentativi și principalele lor creații, cu referiri stilistice în privința limbajului muzical și al caracteristicilor dramaturgiei. A doua secțiune, intitulată *Creația simfonică, concertantă și camerală* prezintă compozitorii francezi care și-au adus aportul la promovarea acestor genuri instrumentale în cultura națională franceză.

Capitolul III, intitulat *Jules Massenet* este dedicat în întregime personalității acestui compozitor. El cuprinde *Schița biografică* a lui Jules Massenet, apoi expune *Sinteza melodramei lirice romantice și particularitățile teatrului liric francez* și contribuția adusă de compozitor. În continuare este analizată *Creația de operă. Relația cu tematica literară inspiratoare. Considerații stilistice*. În cea de a patra secțiune, *Originalitatea vocalității lui Massenet în dimensiunea melodicii, recitativului și dramaturgiei muzicale romantice* am analizat principalele caracteristici ale stilului lui Jules Massenet, contribuția sa originală la evoluția teatrului liric. În secțiunea *Massenet, unul dintre creatorii melodiei vocale de cameră franceze, după Berlioz, Bizet și Saint Săens* am subliniat diversitatea creațiilor vocal-camerale ale acestor compozitori și importanța melodiei și poemului vocal în ilustrarea spiritualității franceze.

Capitolul IV intitulat *Studii de caz* își propune să ilustreze particularitățile specifice creației lui Jules Massenet. Sunt analizate *Tipologia eroului romantic* în operele lui Jules Massenet, *Personalități feminine emblematice în opera compozitorului* (Charlotte din opera *Werther*; Manon din opera *Manon*), *Personalități masculine emblematice în opera compozitorului* (Werther din opera *Werther*, Cavalerul Des Grieux din opera *Manon*), apoi am studiat *Opera Werther – capodoperă a stilului poetic-tragic*, evidențiind *Sursa de inspirație, Subiectul operei, Analiza muzicală și dramaturgică*.

Capitolul V, intitulat *Ecoul creației lui Massenet în repertoriul liric universal*, tratează *Cele mai cântate opere, Personalități interpretative românești și universale în domeniul vocilor feminine și în domeniul vocilor masculine, Înregistrări celebre și Locul lui Massenet în posteritate*.

În finalul lucrării, care nu s-a dorit o abordare exhaustivă a epocii romantice franceze și a personalității lui Jules Massenet, am creionat concluzii referitoare la cele afirmate, am schițat câteva gânduri în privința cuprinderii complexității subiectului, cu speranța unor cercetări viitoare asupra domeniului.